

יחידה 8 א: הקדמת שלום והארת פנים

הארת הפנים היא מושג רחב שנתון לפרשנויות שונות. ביחידה זו בחרנו להתמקד בזווית ההתנהגות של הארת הפנים, ובמיוחד בממד של הקדמת שלום. היחידה היא הזדמנות מצוינת לשוחח עם תלמידים על הביטויים השונים של דרך ארץ במערכות יחסים, אשר זקוקים לחיזוק בעיקר בעידן שבו אנשים מרבים 'להתראות' דרך צגים.

הנושאים שנעסוק בהם ביחידה זו:

- החשיבות של הקדמת השלום והארת הפנים לזולת
- אופנים שונים של הקדמת שלום לזולת

מהלך היחידה

אנו, בני אדם שחיים בחברה אנושית, פוגשים בכל יום אנשים, והדבר הראשון שאנו מציגים להם הוא הבעת הפנים שלנו. הרושם הראשוני שנוצר מהמפגש הזה - של ראיית פנים הדדית - משמעותי, ולא בקלות אפשר להפריך אותו.

היחידה עוסקת בערך של הארת פנים והקדמת שלום, גם כביטוי של נימוס וגם כהבעה של רגשות וכוונות פנימיים. הקומיקס בפתחה מתמודד עם המושגים האלה על ידי דוגמה רלוונטית מחיי היום-יום: אנשים נפגשים, אך במקום להביט זה בעיניו של זה כל אחד שקוע במסך שלפניו.

אחרי הקומיקס עולות שאלות הבוחנות את חשיבותו של שיח בלתי אמצעי בין בני אדם. הלימוד בחברותא עוסק באמרה מתוך המשנה 'הוי מקדים בשלום כל אדם' כמפתח ראשוני ליחס אדיב ואמפתי של האדם לסובבים אותו.

במדור 'צוללים לעומק' אנו מרחיבים את העיסוק באמרה ומנסים לחשוב על ההשפעה שיש לעצה מהמשנה על הרגשות שלנו ועל האווירה שאנו חיים בה.

התלמידים לומדים ציטוט נוסף מתוך המשנה בהקשר זה. ביטוי זה היה למטבע לשון נפוץ: 'הוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות'.

עמוד 66

השימוש בטלפונים סלולריים חכמים וברשתות החברתיות נפוץ במידה רבה גם בקרב תלמידים. מחקרים בדקו מה ההשפעה של השימוש בטכנולוגיות הללו על החיים החברתיים של האדם. למשל, מחקר משנת 2013 באוניברסיטת מישיגן מצא כי ככל שאנשים השתמשו יותר בפייסבוק כך הם עצובים יותר. ככל שאנשים פגשו אנשים פנים אל פנים כך הם שמחים יותר (חשוב לציין שיש מחקרים שמראים תוצאות שונות ומורכבות יותר).

עמוד 67

הקדמת שלום איננה רק עניין טכני של זריזות, אלא של גישה לחיים. אדם שמקדים שלום הוא אדם שיוזם את מערכות היחסים שלו, אדם שמחפש לתת לאחר. המשנה מכוונת אותנו להיות אנשים פעילים בקשרים שלנו ולא פסיביים. אפשר לדון עם הכיתה בשלב זה בתכונות שנדרשות כדי 'להקדים שלום'. אולי אומץ? אולי אכפתיות? ומה קורה כשמישהו דוחה אותי? ומה קורה כשאני במצב רוח רע? שאלות מגוונות אלו הן בסיס לדיון עומק בנושא.

כיצד מקדימים שלום אפשר לשחק משחק בכיתה שמתאמנים בו בהקדמת שלום. הילדים יסתובבו בכיתה, ובכל פעם שהמורה מוחא כף הם צריכים להקדים שלום למי שניצב מולם.

שלמה וולבה, יהודי שגר בירושלים ונפטר בשנת 2005, ניסה להסביר מדוע חשוב ליזום ולהקדים את הפנייה שלנו אל הזולת. וכך הוא כתב:

כי כל בני אדם מחכים זה לזה. כל אחד רוצה שחברו יאיר לו פנים [...] ונתבונן קצת ביחסי בני אדם: איך לפעמים חיים איש בצד חברו, מבלי למצוא דרך ושפה זה אל זה [...] וכיצד חיים במרירות ורוגז בגלל אי הבנתם ההדדית. אם ננסה למצוא את המקור (הסיבה) לכך, נראה כי תמיד אדם מחכה לחברו ש'יתחיל' להתקרב אליו. וככה מחכים עד בוש (עד ש'מתייבשים'). (שלמה וולבה, עלי שור, עמ' קצא)

דיון כיתתי אפשרי

- לדעת המחבר כל אחד מאיתנו משתוקק ומחכה שיאירו לו פנים, אולם הוא טוען שיש בעיה אחת עם זה. האם הבנתם מהי לדעתו הבעיה?
- מהו לדעתכם הפתרון לבעיה זו?
- כיצד לדעתכם הרעיון שהביע שלמה וולבה קשור למשפט שלמדנו ביחידות קודמות: 'במקום שאין אנשים השתדל להיות איש'?

עמוד 69

החשיבות של הסברת הפנים לזולת, מודגשת באבות דרבי נתן - תוספת מאוחרת לפרקי אבות, שם טוענים שהסברת הפנים לפעמים גדולה מהמעשה. וכך אנו מוצאים:

והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות. כיצד? מלמד שאם נתן אדם לחברו כל מתנות טובות שבעולם ופניו כבושים בארץ מעלה עליו הכתוב כאלו לא נתן לו כלום. אבל המקבל את חברו בסבר פנים יפות -

אפילו לא נתן לו כלום מעלה עליו הכתוב כאלו נתן לו כל מתנות טובות שבעולם.
(אבות דרבי נתן, סוף פרק יג')

בעקבות משנה זו פסק הרמב"ם בחיבורו ההלכתי 'משנה תורה':

כל הנותן צדקה לעני בסבר פנים רעות ופניו כבושות בקרקע - אפילו נתן לו אלף זהובים, אבד זכותו (המעשה שלו אינו נחשב לצדקה). (הרמב"ם, הלכות מתנות עניים)

- ערכו הצגה בכיתה: בקשו שני מתנדבים - אחד עני ואחד נותן צדקה. בקשו מנותן הצדקה לתת לעני כסף בסבר פנים רעות.
- אחרי ההצגה - באמצעות סיעור מוחות הציעו לנותן הצדקה בהצגה מה אפשר לשפר בהתנהגות שלו.
- כעת ערכו את ההצגה. הפעם השחקן המתנדב צריך ליישם את כל העצות שהציעו לדמות שלו. כיצד העני מרגיש כעת? כיצד הנותן מרגיש כעת? מהי החשיבות של 'סבר הפנים היפות' במקרה זה.

יחידה 8 ב: הקדמת שלום והארת פנים לאנשים רחוקים

ביחידה זו נרחיב את הנושא של הקדמת השלום והסברת הפנים גם לאנשים זרים (בדגש על אנשים לא מהעם היהודי), לאנשים מתרבויות שונות ולאנשים ממעגלים רחוקים לנו.

הנושאים שנעסוק בהם ביחידה זו:

- החשיבות של הקדמת השלום לאנשים זרים או שונים מאיתנו
- זהירות מפני דיבור עם זרים

מהלך היחידה

החלק השני של היחידה מעלה את המורכבות שבהסברת פנים לאנשים זרים - רחוקים או סתם אנשים שאנו לא מרגישים קשורים אליהם. השאלה בפתח היחידה מעלה את הקושי להסביר פנים במצבים שהכימיה עם מי שמולנו אינה טובה כל כך וכשהחיבור מאולץ ולא טבעי. האם בכל זאת צריך להתאמץ ולהסביר לו פנים או שמותר להתעלם ממנו? במדור 'חברותא' נרחיב את הדיון ביחס לאחר דרך פסוק במקרא המצווה לאהוב את הגר כתשתית ליחס חיובי בסיסי לכל אדם, על אף היותו אחר ושונה. משם נמשיך לשירה של נעמי שמר 'אצלנו בחצר'. באמצעותו נלמד כיצד הסברת הפנים ואמירת השלום מקרבות בין אנשים ויוצרות 'שפה משותפת' למרות השוני. לקראת סוף היחידה נחשוב על המעשים שבהם 'מקדימים שלום' וכיצד לעשות אותם כלפי דמויות בדרגות קרבה שונות. מדור 'ערבות הדדית' מציע דרך להביא את כל הנלמד בשתי היחידות לידי ביטוי גם באופן ההתנהלות של הכיתה. חשוב להבהיר בכיתה כי הארת פנים והקדמת שלום לבני אדם הן בכפוף לשמירה על הביטחון האישי של התלמידים, ויש לבחון היכן הגבול. בעמוד 72 יש אפשרות לפתח את הנושא. כדאי להתייעץ עם היועצים או עם האחראים לכישורי חיים בבית הספר כיצד לעסוק בנושא ברגישות.

מורה דרך

על היחס לזר ביהדות תוכלו לקרוא בהרחבה **באתר** 'לקסיקון' לתרבות ישראל, תחת הכותרת 'היחס לגר במקרא'.

עמוד 72

שימו לב הדיון בזהירות בדיבור עם זרים הוא דיון מורכב וראוי שייערך בתיאום עם היועצת של בית הספר או בשיעור כישורי חיים.

יחידה 8 א הקדמת שלום והארת פנים

מראה מקומות

מסכת אבות
פרק ד, משנה טו
פרק א, משנה טו

מאיר פנים: חביב, נעים ונחמד לזולת, מפגין כלפיו דאגה והתעניינות. מושג נרדף ל"מסביר פנים".

1. האם חשוב לברך לשלום אנשים שאנחנו מכירים? מדוע?
2. מה לדעתכם עדיף - לברך לשלום דרך הטלפון או פנים אל פנים? הסבירו את דעתכם.
3. כיצד אתם מתנהגים כאשר אתם פוגשים ילדים שאינם חברים קרובים שלכם? האם אתם מברכים אותם לשלום או מדברים איתם?

הברותא אומרים שלום

אם אני אפסא את
שי בחסרון הוא
צריך להשיב לי
'פסום' ראשון.

רבי מתיא בן חרש אומר:
הוי (היה) מקדים בשלום כל אדם.
(מסכת אבות, פרק ד, משנה טו)

אם אני אפסא את
יעל בחסרון היא
צריכה להשיב לי
'פסום' ראשונה!

נא להכיר: רבי מתיא בן חרש

חכם יהודי ישראלי שחי לפני כ-1,900 שנה.
לאחר כישלון מרד בר כוכבא והרדיפות של
היהודים בארץ הוא עבר להתגורר ברומא,
ושם ייסד קהילה של לומדים.

1. על פי עצתו של רבי מתיא, מי מהילדים צריך לברך לשלום את חברו ראשון?
2. מדוע לדעתכם המשנה מעודדת אותנו להיות הראשונים לברך בשלום בני אדם אחרים?

כיצד מקדימים בשלום?

לפניכם משפטים שאנשים אומרים כשהם נפגשים. איזה מהמשפטים מתאים לדעתכם להקדים ולומר לאנשים? איזה משפט אינו מתאים?

עצית סיפורי בית? אפשר להסתכל?

פסום

טוב לראות אותך!

היי

מה החצב אחי?

יש היום חבחן?

האם ראית את החורה?

סליחה, יש לך מטען לטלפון הנייד?

מה קורה כפרה עליך?!

← באיזה משפט של 'הקדמת שלום' אתם נוהגים להשתמש? מדוע?

הארת פנים

לפניכם עוד משנה ממסכת אבות המרחיבה את הנושא:

הוּי (הִיָּה) מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם בְּסִבְרַ פָּנִים יְפוֹת.
(מסכת אבות, פרק א, משנה טו)

1. מהו לדעתכם פירוש הביטוי 'לקבל בסבר פנים יפות'?

בחרו את התשובה הנכונה בעיניכם:
א. כשפוגשים מישהו כדאי להרכיב משקפי שמש אופנתיים כדי להיראות יפים בעיניו.
ב. כשפוגשים מישהו כדאי להתייחס אליו יפה, ודרך הבעת הפנים שלנו להראות לו שאנחנו שמחים לפגוש אותו.

2. המשנה מדגישה שיש לקבל כל אדם בסבר פנים יפות - גם ילדים שאינם חברים קרובים ואפילו לפעמים מרגיזים. האם תוכלו לעשות זאת? כיצד זה ישפיע על היחסים שלכם איתם?
3. כתבו שתי עצות למי שמתבייש לברך אנשים וילדים שפגש בעבר אך אינם חברים שלו.

אנו מסכמים לעצמנו

1. רבי מתיא בן חרש אומר שחשוב:

- א.** לענות שלום לזולת.
- ב.** להקדים שלום לזולת.
- ג.** להתעלם מהזולת.

2. נוסף להקדמת שלום, משנה אחרת ממליצה:

- א.** לקבל בני אדם בחיבוק.
- ב.** לקבל בני אדם בסבר פנים יפות.

3. הציעו שני רעיונות משלכם כיצד אפשר להאיר פנים ולקבל פני אדם בשלום.

יחידה 8 ב אני ואנשים שאני לא מכיר

חומש חרות
פרק י, פסוק יט

חומש דברים
פרק י, פסוק יט

יש אנשים שפה לי מאוד להסביר להם פנים. יש ילדה חדשה בשכונה שלי והיא נראית לי קצת מוזרה. היא לא אחייבת ולא מדברת עם אף אחד. מתחשק לי פשוט להתעלם ממנה כשאני עוברת לידה.

← מה הייתם מציעים למרב לעשות?

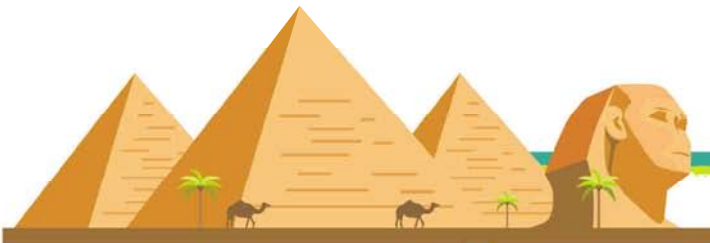

הרותא היחס לזרים במקרא

לאחר שישראל יצאו מעבדות במצרים והלכו במדבר הם ניצבו לקראת הכניסה לארץ ישראל. עם כניסתם לארץ הם נדרשו להתנהגות מסוימת כלפי הגרים - הזרים שהם יפגשו בארץ:

וְאַהֲבַתֶּם אֶת הַגֵּר, כִּי גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם. (דברים. פרק י, פסוק יט)

1. לפסוק יש שני חלקים. האם אתם מסוגלים לזהות אותם?
2. מה הקשר בין שני החלקים המופיעים בפסוק? מה אנו לומדים מהם?
3. מרב קראה את הפסוקים שקראנו. לאחר שקראה פסוקים אלו, איך לדעתכם היא תנהג?

יש לי חומש

גֵר < גֵר בהקשר המקראי הוא אדם שלא נולד בארץ שהוא חי בה, כלומר זר.

אצלנו בחצר / זאת נסתיי שמר

בחצר של נעמי שמר, מחברת השיר, מתארחים ילדים שונים. איזו מילה כולם אומרים?

אצלנו בחצר

נעמי שמר

א.	ב.	ג.
אצלנו בחצר בצל עצי הזית	בן מאיטליה אומר בונג'ורנו	קיי מהוואי אומר אלוהה
באים בדרך כלל המון אורחים לקיץ	בת מצרפת אומרת בונז'ור	טניה מבריטניה אומרת הלו
לכל אחד מהם שפה משלו	קן מיפן אומר אוֹקֵיֹו	כל מי שבא אלינו הביתה
ודרך משלו להגיד שלום.	כשהוא בא לביקור.	יש לו שלום משלו.

1. למה המשוררת מתכוונת כשהיא אומרת בסוף בית ג' על כל ילד ש'יש לו שלום משלו'?
2. איך לדעתכם הילדים שמתארחים בחצר מרגישים? האם הם מרגישים זרים ורחוקים? הסבירו את דעתכם.
3. האם אתם יודעים להגיד שלום בשפה שאינה עברית? שתפו את חברים לכיתה.

יאלו אהז אהס שפה אסלו

כל אדם מברך לשלום בדרך שונה: יש שמברכים בחיוך גדול ויש במשפט ארוך, יש במנוח ראש ויש בלחיצת יד. ברכת ה'שלום' אינה רק שונה מאדם לאדם אלא היא משתנה בהתאם לרמת הקרבה שלנו אל האדם שאנו פוגשים. ← התחלקו לזוגות והדגימו זה לזה כיצד אתם מברכים את האנשים הבאים:

תינוק מהמשפחה

שוטר/ת ברחוב

שכן זקן

חברה מהכיתה

עצור! עם כריס לא אזהרים!

ההורים תמיד אמרו לי שאסור לדבר עם זרים. מצד שני למדתי שצריך להקדים שלום ולהאיר פנים לכל אדם. אין לי בעיה לברך לשלום חברים, מורים או שבנים. אבל מה אני אמור לעשות כשאני פוגש אנשים שאני לא מכיר – אנשים זרים? האם לברך לשלום את המוכר במכולת? את נהג האוטובוס? סתם אנשים ברחוב? איך יודעים איפה הגבול של הנימוס ואיך לא לחצות אותו?

← בררו בדיון בכיתה: איפה הגבול של הנימוס? מתי לא כדאי לפנות אל זרים?

ערוכות הנדיות כיתה מאירת פנים

בכל בית ספר יש ילדים שלא תמיד מאירים להם פנים. זה יכול להיות מישהו חדש בבית הספר, מישהו ביישן, מישהו קצת שונה, מישהו עצוב, ועוד ועוד.

← בחרו ילד או ילדה שאתם מרגישים שאתם יכולים להאיר להם פנים השנה (אל תספרו במי בחרתם - לא להם ולא לחברים שלכם). נסו בשבוע הקרוב להאיר להם פנים. האם הרגשתם שהם שמחים יותר? האם אתם שמחים יותר?

אנו מסכמים לעצמנו

ענו על שתי השאלות הבאות. אָספו את האותיות המודגשות בתשובות הנכונות ותגלו ביטוי הקשור לנושא שלמדנו.

2. המקרא מצווה על בני ישראל לאהוב את הָגֵר:
א. כי גרים הם מִסְכִּיּוֹת ויש לרחם עֲלֵיהֶם
ב. כי אֲנַחְנוּ הִיינוּ גֵרִים בְּמִצְרַיִם

1. על פי השיר של נעמי שמר:
א. לא אֹמְרִים שלום לֹא־נִשִּׁים שאינם מדבְּרִים בשפה שלנו
ב. לאנשים שדְּרִים במקומות שונים יש אופנים שונים של אמירת שלום

הביטוי שקיבלתם: